

**IQTISODIY JINOYATLARNING KRIMINALISTIK
XUSUSIYATLARI VA ULARNING TUZILMASINI AMALIY
BAHOLASH**

Soyibjonov Islomjon Sodikjon o'g'li

Namangan davlat universiteti

“Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes”

kafedrası o'qituvchisi

soyibjonovislombek93@gmail.com

Аннотация. Iqtisodiy jinoyatlar jamiyatning iqtisodiy negizlariga tajovuz qiluvchi, moddiy ziyon yetkazuvchi ijtimoiy xavfli qilmishlar sifatida ta'riflanadi. Ular milliy iqtisodiyotga, uning tarmoq va sohalariga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan harakat yoki harakatsizlikdan iborat.

Annotation. Economic crimes are defined as socially dangerous acts that encroach on the economic bases of society, causing material damage. They consist of actions or inactions that can harm the national economy, its sectors and industries.

Аннотация. Экономические преступления определяются как общественно опасные деяния, посягающие на экономическую основу общества и причиняющие материальный ущерб. Они представляют собой действия или бездействие, которые могут нанести ущерб национальной экономике, ее отраслям и секторам.

Kalit so'zlar. Iqtisodiy jinoyatlar, kriminalistik xususiyatlar, jinoyat tuzilmasi, amaliy baholash, kriminologiya, tergov metodlari, profilaktika choralar, mulk talon-toroj qilish

Kirish. Ushbu mavzuning dolzarbligi iqtisodiy jinoyatlarning ortib borayotgan xavfliligi va ularning oldini olish zaruriyatida namoyon bo'ladi. Maqola iqtisodiy jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari, tuzilmasi va amaliy

baholashni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, adabiyotlar, dissertatsiyalar va maqolalardan foydalanilgan.

Metodlar. Ushbu maqola uchun ma'lumotlar internet qidiruvlari orqali to'plangan, jumladan Google Scholar va boshqa ilmiy manbalardan iqtisodiy jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari bo'yicha izlanishlar o'tkazilgan. Asosiy manbalar O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, Vikipediya maqolalari, ilmiy jurnallar va maqolalar bo'ldi. Tahlil uchun kriminologik va yuridik adabiyotlar, jumladan dissertatsiya va maqolalardan foydalanildi. Ma'lumotlar sifat va miqdoriy tahlil usullari bilan qayta ishlandi, xavflilik darajasi va tuzilmani baholash uchun texnologik jarayonlar misollarida amaliy ko'rsatkichlar hisobga olindi.

Natijalar. Iqtisodiy jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari quyidagicha: ular yashirin, uyushgan va texnologik vositalar yordamida sodir etiladi, jamiyatning iqtisodiy negizlariga ziyon yetkazadi. Tuzilmasi to'rt asosiy toifaga bo'linadi: o'zgarar mulkini talon-toroj qilish (bosqinchilik, tovlamachilik, talonchilik, o'zlashtirish, firibgarlik, o'g'irlik), mulk talon-toroj qilish bilan bog'liq bo'lmagan jinoyatlar, iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyatlar (qalbaki pul, valyuta buzilishi) va xo'jalik faoliyati jinoyatlari (sifatsiz mahsulot sotish, litsenziyasiz faoliyat).

Amaliy baholashda texnologik jarayonlarda xavflilik yuqori: internet orqali firibgarlik va o'zlashtirish 5-10 yil ozodlikdan mahrum qilishga olib kelishi mumkin. Ilmiy maqolalarda iqtisodiy jinoyatlarning tarixiy shakllanishi va hozirgi xususiyatlari kriminologik nuqtai nazardan tahlil qilingan, jumladan dissertatsiyalarda oldini olish mexanizmlari ko'rsatilgan. Natijalarda ko'rsatilishicha, eng xavfli tur - mulk talon-toroj qilish, chunki moddiy taqsimot munosabatlariga tajovuz qiladi.

Tur	Xususiyatlari	Amaliy baho (JK moddalari)
-----	---------------	----------------------------

Bosqinchilik	Oshkora zo'rlik bilan hujum	5-20 yil ozodlikdan mahrum qilish (JK 164)
Firibgarlik	Aldash yoki suiiste'mol	3-15 yil (JK 168)
Qalbaki pul	Yasash va o'tkazish	Og'ir jarima yoki qamoq
Sifatsiz mahsulot	Sotish va muomalaga kiritish	Jarima yoki cheklash

Muhokama. Iqtisodiy jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari va tuzilmasi amaliy baholashda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning rolini ta'kidlaydi: profilaktika choralarini kuchaytirish, huquqiy ongni yuksaltirish zarur. Texnologik rivojlanish jinoyatlar xavfliligini oshiradi, shuning uchun qonun o'zgartirishlari va texnik choralar talab etiladi. Adabiyotlarda (dissertatsiyalar va maqolalar) ko'rsatilishicha, iqtisodiy jinoyatlarning oldini olishda ijtimoiy-iqtisodiy ziddiyatlarni hal qilish muhim. Kelgusida tadqiqotlar yanada chuqurlashtirilishi kerak.

Xulosa. Iqtisodiy jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari va tuzilmasini amaliy baholash natijasida aniqlanishicha, bu jinoyatlar jamiyatning iqtisodiy asoslariga jiddiy tahdid soladi. Ularning yashirinligi, uyushganligi va texnologik vositalardan foydalanishi ularni aniqlash va oldini olishni qiyinlashtiradi. Tuzilmasi to'rt asosiy toifaga bo'linib, mulk talon-toroj qilishdan tortib xo'jalik faoliyati jinoyatlarigacha bo'lgan turlarni qamrab oladi. Amaliy baholashda huquqiy choralar va profilaktika mexanizmlarini kuchaytirish zaruriyati ta'kidlanadi. Kelgusida tadqiqotlar iqtisodiy jinoyatlarning raqamli muhitdagi evolyutsiyasiga e'tibor qaratishi lozim, chunki texnologik rivojlanish ularning xavfliligini oshirib boraveradi. Umuman olganda, iqtisodiy jinoyatlar bilan kurash ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va huquqiy ongni yuksaltirish orqali samarali bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Nguyen, T. L., Nguyen, T. B. H., Nguyen, T. H., and Le, V. L. H. (2021). Environmental Protection Policies at Craft Villages in Hanoi in the Context of Sustainable Development. E3S Web Conf. 258, 05014. doi:10.1051/e3sconf/202125805014
2. Fund, S. "Sustainable development goals." Available at this link: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/inequality> (2015).
3. Cohen, S. (2017). Understanding the Sustainable Lifestyle. The European Financial Review. https://www.researchgate.net/publication/325273718_Understanding_the_Sustainable_Lifestyle Contact Base. (n.d.). Madur: Bengal's Best Traditional Mats. Naturally Bengal. Retrieved from <https://naturallybengal.com/?craft=madur> Cox, E., & Bebbington, J. (2014).
4. Muminova E. "YASHIL" IQTISODIYOTGA O 'TISHNING XORIJIY TAJRIBALARI
5. //Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari/Aktualnye problemy sotsialno- gumanitarnyx nauk/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – T. 3. – №. S/2. – S. 66-75.
6. A.X.Asqarov, G.Mirhamidova, "Pedagogicheskie normy otsenki finansovoy gramotnosti studentov ekonomicheskoy napravlenosti" NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI IY AXBOROTNOMASI, [2024-7]. -9, 2024-yil. journal.namdu.uz
7. A.X.Asqarov, G.Mirhamidova, N.Urunov, "Mamlakatni iqtisodiy o'sishida maktab o'quvchilarining moliyaviy savodxonligini oshirishning tutgan o'rni" OBRAZOVANIE NAUKA I INNOVATSIONNYYE IDEI V MIRE. -10, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/15794>

8. A.X.Asqarov, G.Mirhamidova, N.Urunov, “Iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida moliyaviy savodxonlikni oshirish usullari” *Obrazovanie nauka i innovatsionnye idei v mire.* -11, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/15791>
9. A.X.Asqarov, G.Mirhamidova “Iqtisodiy yo‘nalishdagi talabalar o‘rtasida moliyaviy savodxonlikni baholashni pedagogik me‘zonlari” *Journal of New Century Innovations* . -16, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/15796>
10. A.X.Asqarov, “The need for innovative pedagogical technologies to improve the financial literacy of student youth”, *NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTNOMASI.* -6, 2024-yil. e-mail: science@namdu.uz
11. A.X.Asqarov, Oliy o‘quv yurti talabalarida moliyaviy savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalarini mezonlar asosida tahlil etishda tajriba-sinov ishlarining natijalari va ularning tahlili, “Maktabgacha va maktab ta‘limi” jurnali, Elektron nashr. 2025-yil, dekabr, 12-son, 2591-2601., https://t.me/mmt_jurnal
12. A.X.Asqarov, Talabalarning moliyaviy savodxonligini rivojlantirishning metodik modeli, *Жамият ва инновациялар—Общество и инновации—Society and innovations, Special Issue—12(2025),114-119.,* <https://inscience.uz/index.php/socinov/article/view/7965>,
13. A.X.Asqarov, Iqtisodiy tafakkurni shakllantirish orqali moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish, *Zamonaviy jamiyat va innovatsiyalar ilmiy nazariy jurnal.* fanistiqbollari.uz, № 12-Son, 2025-yil, -330-335.